

Дві московки (скорочено)

Іван Нечуй-Левицький

Дві московки

Іван Нечуй-Левицький

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

I

Тихого літнього вечора додому повертався молодий москаль. За плечима теліпався ранець та торбина з сухарями, через плече висіла сіра московська шинеля. Москаль йшов здалеку і от прийшов у своє село.

Посеред села біліла невеличка нова церква. На самому низу блищав ставочок, один і другий, а кругом ставків росли густі, високі, зелені та кучеряві верби. Москаль став, подивився на село, а далі сів на окопі та й почав насипати тютюну в люльку. Вже 5 років, як він не був тут, у рідному селі, що зветься Момоти. Москаль думав, чи жива його мати, чи оженились товариші.

А тим часом під маленькою хатиною сиділа стара Хомиха Варка. Біля її хати не було ані комори, ані загороди, ані хлівця. Весь огорок заріс густою та високою травою. Перед хатиною, на маленьких грядочках, росла картопля, буряки та цибуля. Був ще маленький погріб, а за хатою десять вишень та дві груші – ото й усе хазяйство Хомишине...

Хомиха сиділа на порозі, поглядала на битий шлях та пильнувала над роботою. Вона шила синові сорочку. Її руки тряслись; старенький очіпок зсунувся на тім'я; з-під очіпка одвисло пасмо сивої коси. Вона шила сорочку для сина Василя, котрого не бачила вже 5 років, з того часу, як його взяли в москалі. Не один день сиділа Хомиха на порозі та виглядала свого сина. Часто думала, чи живий він, чи на війні вбито, чи не занедужав на чужині.

Встала стара, перехрестилась, помолилась за сина і попленталась в хату з болячою душею. А тим часом син зайшов у хату. Перед Хомихою, як з-під землі виріс, з'явився її син Василь. Стара аж руками вдарила об поли, аж затрусилась. Вони обоє заділи зустрічі. Хомиха говорила, що тепер і вмирати спокійно зможе. Мати дала синові води, щоб вмитись, достала з скрині білий рушник, знайшла сорочки. Потім почала готувати вечерю.

Як смола, чорніли Василеві кучері при білій сорочці з вишиваним коміром, а запалене молоде лице, обмите свіжою водою, засвітилось при світлі, як свіжий мак на городі. На білому лобі чорніли дві брови, неначе дві п'явки впилися в біле тіло. Карі очі блищали, як свічки. Хороший, свіжий та молодий був Василь Хоменко.

Раптом у хату ввійшла молода дівчина і попросила позичити вогню. Хомиха вигорнула вогню і поклала в покришку, а дівчина стояла коло порога та несміливо поглядала на Василя. Вона побачила його, ще коли він сидів на окопі; загляділа вона його карі очі, чорні брови, стан тоненький, і впали їй в думку ті очі, ті брови, і випала з думки череда, котру пасла. Дівчина пішла з хати, а Василеві й байдуже! Навіть не спитав матері, чия вона.

Хомиха розпитувала сина, як йому велося. Син розповів, що було не дуже добре. Його та інших хлопців вчив жорстокий старий москаль, який усіх бив. Хомиха слухала, а сльоза за сльозою капала з лиця. Василь розказував, де він бував, яких людей траплялося йому бачити. І довго-довго він розказував. Вже стара подала й вечерю, вже вони й повечеряли, а стара мати не втомилась, слухаючи свого гостя дорогого.

Коли стара лягла спати, то довго не могла заснути. Пішла думка за думкою, жаль за жалем. Згадала вона свого старого покійника, і як вона заміж йшла, і як Василь бігав хлопчиком, і як його в москалі брали. А тим часом важко було їй і легко на серці! Хомиха вже почала уявляти, як Василь одружиться, а вона бавитиме внуків. А коли вона помре, буде кому поховати.

II

На другий день було чимале свято. Надворі було тихо та ясно. Сонце піднялося височенько, роса висохла; над ставками, над садками затремтіло ясне марево. Задзвонили до церкви. По улицах йшли люди до церкви. Дівчата йшли по дві, по три, в стрічках і квітках, в червоних чоботях, в ситцевих юбках або горсетах.

З Хомишиної хатини вийшов Василь і пішов по улиці до церкви. На йому був московський мундир. Він приглядався до кожної хати, до кожного дерева: все було йому неначе рідне, все осміхалось до його, говорило до його. Зустрічались з ним люди, та все свої – знакомі. Зустрічалось й товариство, чоломкалось з ним, розмовляло. Дехто й оженився, дехто ще й досі парубкував. Дівчата пильно поглядали на москаля, доганяли, випереджали, щоб подивитись на його.

Поперед Василя йшли дві дівчини. Голови в їх були заквітчані червоними квітками; до самого пояса вітер розвівав по плечах стрічки. На їх були однакові горсети, однакові червоні чоботи, сорочки їх були вишиті однаковим хмелем. Видно було, що йдуть дві подруги. Вони побачили позад себе Василя, і їм хотілось подивитись на його.

Василь порівнявся з ними, сказав їм "добридень" і почав розглядати дівчат, звичайно, як москаль, та ще й молодий. Він зараз пізнав одну: то була та дівчина, що прибігала вчора позичати вогню. Тільки яка вона тепер гарна в квітках та зеленому горсеті!

А дівчата були й справді гарні! Що позичала вогню, та звалась Ганною, а друга – Мариною. Ганна була невеличка з себе, з невеличким лицем, але повновида й кругловида. Підборідочок у неї був невеличкий, кругленький, як волоський горішок. Темно-русі брови лежали низько, над самими очима. Сині невеличкі очі світилися тихо-тихо, як підіймала вона віка. Тільки вона все спускала очі вниз, все неначе щось думала. Гарна була Ганна, як було оце сяде, та задумається, та спустить свої довгі,

густі вії на повні щоки.

Подруга її Марина була чорнява, аж трохи смуглява: її дражнили циганкою, як була вона малою. Товсті чорні коси тричі обплітали її голову. Лице в неї було довгеньке, внизу гостре і видавалось вперед, а надто той тоненький ніс та повні, не дуже тонкі губи, що червоніли, як добре червоне намисто. На височенькому рівному чолі, високо над ясними чорними блискучими очима вигнулись дві тонкі чорні, аж неначе сині, брови. Чорні очі були, як терночок, а на смуглявих щоках грав рум'янець. Марина була смілива й проворна. Не її, а вона хлопців, було, зачіпає. Тим-то й боялись її сватати, тим-то недобра чутка про неї пішла поміж говорухами, цокотухами. Ганна була тиха та смутна. Сяде, було, між дівчатами, спустить очі та й задумається. Вони полюбили одна другу і стали подругами.

Василеві сподобалася Ганна. Він подумав, що розпитає матір про дівчину.

У церкві Василь, як москаль, став по самому передку. Старий сивий священик тихенько правив службу. В церкві було душно, як на печі. Глянув Василь в бабинець, а там стояли поруч, коло його матері, ті самі дівчата: Ганна з Мариною. Коли скінчилася Служба Божа, довкола церкви понесли хоругви та ікони. Нашому москалеві дали носити образ, напнутий червоною хусткою. Ганна з Мариною стояли коло дзвіниці і очей не зводили з Василя.

Прийшов Василь додому і спитав матір про ту дівчину. Мати розповіла, що то Тихоненкова Василева дочка, звуть її Ганною, гарна та привітна дівчина.

Взяв Василь шапку і потягся по селу. Серед села, край великого зеленого вигону, стояла корчма. Коло корчми росли високі старі верби. Там збиралися хлопці та дівчата на гулянку. Василь згадав про те місце, про ті верби, під котрими він колись гуляв, і простягся на музики, під верби.

На колоді сиділи музики з скрипками, цимбалами та решетом. Кругом музик обступили хлопці та дівчата. Хлопці наймали своїм дівчатам музики по три шага за танець. Дівчата танцювали, Марина всюди була першою. Потім танці почали хлопці. Василь розглядав дівчат, та не знайшов він між ними Ганни Тихонівни. Задививсь Василь на Маринині очі, на її брови, а думка його літала десь далеко, там, де видно було верби в Тихоненковому городі...

Коли стемніло, усі розійшлись по своїх вулицях. На селі почалися дівчачі та парубочі співи. Одна улица на однім кутку співала одну пісню, а десь далеко друга й третя улица гукали іншої. По улиці йшов Василь і не знав, на котру улицу йти. Хто вгадає, де співає Ганна Тихонівна?

За Тихоненковим двором, під гіллястою грушею Василь наглядів дві дівчини: то стояла Ганна з Мариною. Він привітався і підійшов. Потім втрьох вони пішли до гурту хлопців та дівчат. Парубки сказали Василеві не ходити до їхніх дівчат, бо він москаль. Василь з Ганною та Мариною сіли осторонь од улиці.

Василь поглядав на Ганну, а обидві дівчата – на Василя. Марина думала про те, який він гарний. Ганна поглядала на Василя крадькома й все соромилась, а серце її мліло. При місяці світилося її біле лице, як біла квітка, а Марина навіть при місяці

цвіла, як півонія. Василеві очі одпочивали на білій квітці, на білому личкові, на тих очах, закритих довгими віями. Марина запримітила теє й тяжко зітхнула.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

III

Після другої пречистої Василь заслав старостів до Ганни Тихонівни. Пішла вістка по селу, прочула теє й Марина. Ходить вона ні жива ні мертва!

Стара Тихониха трохи сперечалась, бо ж дочка буде московка, а батько згодився. Дівчата радили Ганні йти заміж, бо Василь гарний, моторний, чорнобривий, хоч москаль. А Марина казала подрузі порадитись з своїм серцем.

Розпочалось весілля. Ганна просила Марину старшою дружкою. Поцілувала Ганна Марину, а Марина аж іздригнулась! То вже не подруги – дівчата, що люблять удвох щиро одного козака молодого!..

У неділю, після обіду, завели Ганну на посад. Сидить Ганна на покуті, спустивши очі й не дивлячись на людей. Коло неї сидить поруч Марина, а далі на лаві – менші дружки. Заспівали вони жалібних пісень, як молода прощається з чорною косою, дівочою красою, з батьком та матір'ю. Марина зблідла як смерть! Сльоза краплею покотилась по її щоці. І заплакала гірко, тільки не Ганнуся, а Марина, так і залилась, так і вмилась сльозами і закрила очі рукавом. А молодичі шепчуть: "Плаче, бо заміж хоче, та ніхто не сватає! А ніхто більше не винен, як стара мати! Таки розпустила дочку ще змалечку".

Минуло зо два роки після Василевого весілля, а яка велика зміна стала на Хомишиній оселі! Син добудував хату, поставив нові тесові ворота, нову огорожу, поставив повітку, нову невеличку комору. Під вікнами хати насадила Ганна різних квітів. Василь не лінувався, хазяйнував, і Ганна не любила празникувати в будень.

Настане, було, осінь і зима. Василь з Ганною стають на роботу в сахарні, що була недалечке од села на ставку. Цілий день, було, вони працюють в сахарні, а після вечірньої зміни йдуть додому. А стара мати всьому порядок дає в хаті.

Починається весна. Василь стає у багатирів орати, ралити, сіяти. Аби добра воля, а робота буде. А тут підростають буряки, на яких працюватимуть Василь і Ганна. Починаються жнива, заробляють вони хліб, жнуть за сніп і озимину, й ярину. А там знов копають буряки та возять до сахарні. Діла є доволі! А стара мати сидить дома, потроху пряде, та шиє, та колише в запічку маленького онучка Івася.

IV

В неділю вранці, якось перед зеленими святками, була тиха, ясна, не дуже гаряча погода... Як же весело тоді світило сонце щасливій Ганні і всій сім'ї старої Хомихи!

Вийшли люди з церкви і розійшлися по хатах. Ганна йшла додому вся убрана, й швидка, й весела. Пишно вив'язала Ганна голову червоною великою хусткою, на шії десять разків різаного доброго намиста. На виду стала Ганна повніша, з себе показніша: ще краща була вона молодичею, ніж дівкою. Василь був у новім чорнім

каптанці з фабрицького сукна, підперезаний зеленим поясом. На йому не було й сліду московського. Чорний волос, чорний вус аж вилискувався; на виду він був здоровий чоловік, свіжий і повний, звичайно як чоловік саме в силі.

Пообідавши, Ганна вийшла оглядати огородину. Там під причілком, підклавши свитину під голови, приліг в холодку Василь. А стара мати, надівши кожух, як серед зими, вийшла з унучком під хату й сіла проти сонця.

Ганна прийшла й сіла у Василя в головах. Вона була рада, бо городина гарно зійшла. Василь почав говорити, що мріє про своє поле, плуг, волів. Ганна сиділа, склавши руки й спустивши голову. Мабуть, і їй схотілось поля і трьох пар волів... Раптом Василь сказав: "Тільки богзна, чи довго я хазяйнуватиму отут в своїй господі! Не тепер, то в четвер мене повернуть до війська, і я покину і хазяйство, і тебе, моя доле, і хто зна, коли мене бог поверне до своєї господи!" Ганні кольнуло в грудях коло самісінького серця; зітхнула вона і похнюпила голову.

Якраз тоді саме за хатою коло воріт забрехав Барбос. То прийшов момотянський осавула, що загадував людям на панщину. Він сказав, що прийшла з стану бумага, щоб Василь завтра виряджався у Київ, в поход. Од такої речі троє недавно веселих, щасливих людей стало на одному місці нерушимо, немов громом пришиблені.

Після Василевого весілля смуткувала Марина осінь, смуткувала й зиму, а на різдво вже й розвеселилась! Знов держить вона перед чи на весіллях, чи на музиках. Хлопці липнуть до неї, як бджоли до меду, та не сватають, бо матері заказали їм старостів слати до Марини. Зацокотіли молодиці по селу, що Марина й сяка й така. Марина постояла з хлопцем під вишнями, а слава пішла по селу, що Марині парубки ніби хотіли косу одрізати, що Марина швидко покриткою стане.

На Меланки, проти Нового року, побігла Марина слухати під вікна з першим млинцем. "А чи не підеш ти, проклята!" – крикнула сусіда на кішку. "Піду... піду заміж цих м'ясниць", – думала Марина. З того часу, як настане, було, вечір, Марина прибирається й причісується. "Піду заміж на злість ворогам і парубкам! Піду за того, хто перший трапиться", – думала Марина. І трапився їй москаль, яких багато на світі, не поганий і не гарний, вже немолодий, і не сподобався їй. Пішла Марина світ за очі, як з мосту та в воду...

Жила Марина з чоловіком місяць, жила й другий, і вбачає вона, що пішла заміж не на злість своїм ворогам, а на своє безталання! Молода, весела, жартлива, вона і не гадала об тім, як важко з нелюбим цілий вік жити. Марина почала заздрити Ганні. Піде, було, та гляне на Василя через тин, поміж зеленим листом вишника, і легше їй стане на душі. А коли нема москаля вдома, співає і плаче над своїм горем. Тоді стане легше й веселіше. Москаль Микита любив Марину, тож вона раз попросила його йти працювати на шуршанські фабрики. До тих фабрик було верстов, мабуть, з десять, як ще й не більше. Москаль не хотів розлучатися, але Марина вмовила його. Марині стало і в хаті веселіше, і на серці легше, неначе світ задля неї вдруге розв'язався. Москаль робив цілий тиждень, а у неділю приходив додому. І став Марині будень празником, а неділя буднем...

В понеділок вранці дуже рано засвітилось світло у Хомишиній хатині. Дві молодиці, близькі сусіди готували обід, щоб випровадити Василя.

Василь рушав у дорогу з богомольцями, що йшли до Києва. проводжати чоловіка пішла Ганна. Зосталась стара Хомиха одна з маленьким онуком в хаті.

А тим часом як мати випроводжала Василя за царину, в одному садку, од самісінького поля, спершись на тин, стояла Марина. Вона дивилася на Василя. Її москаль теж пішов, як і Василь, але з другими богомольцями. Наложила й вона всього у клунок задля його у дорогу, і жаль було трохи їй, бо москаль її був добрий, не лихий. Марина стояла в саду і бачила Василеві сльози через свої власні сльози, що текли річкою з її чорних очей...

Повернулася Ганна з Києва бліда як смерть, лице змарніло, очі запали глибоко. Разом з хазяїном Ганна неначе долю свою випроводила з хати, а пустила до себе лихе безталання! Робить вона і на себе, і на дитину, і на стару матір. Згодом стара померла. Набрала Ганна у людей конопель та льону і почала прости за хліб та за плату. Як подасть, було, об собі звістку Василь, то Ганна, було, аж повеселішає, аж оживе. А згадавши про його долю, вийме, було, з скрині карбованця або й два та й пошле. Тяжко їй було працювати. Часто плакала з дитиною. Одна втіха задля неї – син. Покине, було, гребінь, візьме дитину на руки, пригортає, обнімає, обливає слізьми, промовляє до його.

Ганна завжди ходила до церкви, біла поклони і молила за свого чоловіка. Тим часом порожніє в хаті, пустіє і в коморі, і на дворі, бо, сказано, без хазяїна двір плаче. Гіркий хліб вдови й сироти! Од його недалеко до голодної смерті. І почала Ганна потроху спродувати дещо з хазяйства, продала корову. А рушників, які вишивала сама, стало жаль, тому не продала.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

V

Хмарна осінь надворі, смутно в Ганниній хатині. Вона сидить за гребенем та думу думає. В хаті тихо, як у пустці. Раптом у хату влетіла Марина і наче розбудила усіх. Закрасила собою краса Маринина вбогу хату.

З того часу, як Ганна вийшла за Василя, між подругами неначе недобрий чоловік загородив стежку тином. Було, Ганна й зайде до Марини, то нелюба вже, нещира розмова була між ними! Як же зосталась Ганна сама в хаті безталанницею, знов Марина пригорнулась до Ганни; взяв її жаль, що Ганна плаче.

Подруга просила Ганну зглянутися на себе, адже вона змарніла, бліда, очі позападали. Червона, як жар, весела, як дитина, Марина вхопила Ганну за руку і почала, жартуючи, крутитись по хаті. Марина переконувала Ганну, що крім Василя, на світі є не одні брови чорні, не одні очі горять вогнем. Сама Марина зітхнула по своїй речі, бо згадала, що для неї є на світі теж один Василь. Але сказала, що хоче, щоб її любили хлопці, і вона хоче всмак нажитись, хоче бути щаслива і весела. Прощаючись,

Марина просила подругу прийти ввечері, побалакати, пожартувати. У своїй хаті Марина справляла вечорниці, кликала усіх хлопців і дівчат.

Ввечері у суботу сумно та жалібно загув момотянський дзвін. Гуляє вітер по улицах, з неба порошить крупами. Нікого нема в церкві. Одна Ганна ходила до церкви. Йдучи додому, вирішила зайти до Марини. Та коли вона опинилася в хаті, побачила музики і багато хлопців і дівчат. Серед хати убрана, як у празник, походжала Марина. Коли заграла музика, Марина схопила Ганну і пішла в танок. Ганна розгнівалася і побігла додому.

Коли вечорниці розійшлися, Марина швидко прибрала в хаті, а потім відчинила скриню й вийняла з чорної хустки кибалку з квітками, з стрічками, з вінцями, – ту кибалку, у котрій вона стояла під вінцем у церкві. Перед дзеркальцем наділа вона на голову кибалку. Глянула Марина на себе в дзеркало, і сльози покотились з очей. Шкода їй стало своєї краси. Вона вийшла у садок, щоб згадати своє дівування. Потім згадала, що Ганна образилася, і полетіла до подруги пізньою добою. Ганна перелякалася, коли побачила Марину у кибалці. Марина вибачалася за те, що сталося, а потім пішла додому.

VI

Не один рік минув. Спорожнилась Ганнина скриня. Пустіє і в коморі, і на дворі. Ганна грошей не жалувала: поки подавав чоловік об собі звістку, посидала, що, було, закрутить веретеном. А тим часом минає рік, минає й другий – Василь не подає об собі звістки.

Тим часом на втіху матері підростав син. Вже йому переступає за десять років. Він був дуже схожий на свого батька. Хлопець підріс та й став у пригоді матері. Вже і на себе трохи заробляє, і матері дещо принесе до господи. Стара дякує богові та латає латки подекуди. Аж поздоровшала і помолодшала! А Марина її розважає. Що божого дня навертається в хату, годує Івася гостинцями та цілує його бровенята, згадуючи чорні брови його батька Василя.

Та прийшло лихо: Івася, як сина москаля, потрібно було виряджати в школу до Києва. Взяли Ганниного хлопця і повезли тим шляхом, що й батько поїхав... Ганна неначе розум стратила. Як німа, ходила вона неділь зо дві. Марина не одходила од неї, і доглядала, і годувала.

Настало літо. Пішла Ганна з богомольцями до Києва. Там хотіла знайти сина. Довго шукала, поки не побачила, як з Воєнного Миколая вийшли маленькі москалики, та все по два в ряд, а коло їх офіцери по обидва боки. Зирнула Ганна і зараз між хлопцями пізнала свого Івася. Кинулась до його між ту череду. А син засоромився своєї матері-мужички; другі засміялись. Старий офіцер одіпхнув її, ще й налаяв дуже гидко.

Ганна сіла коло порога школи і стерегла, очей не зводила з дверей... Аж надвечір випустили до неї сина. Хлопець жалівся, плакав. Схопила мати сина і почали тікати. Ховалися лісами, ярами та долинами, наддніпрянськими лугами та сосновими борами. Ночували під синім небом. Нарешті добралися до рідного села.

Привела сина додому, але знову прийшла бумага, взяли Івася та й попроварили до

Киева. Ще гірше стало їй жити. А об чоловікові не було й звістки!

Одного вечора під Ганниною хатиною став візок. Звідтіль вискочив москаль – не москаль, а пан не такий. Вибігла Ганна з хати і не пізнала свого сина Івася. Він виріс, вирівнявся! Достоту такий став, як його батько! Син говорив по-московській. Мати змушена була заплатити хурманові, що привіз сина. Але грошей не мала, тому заставила в шинку свою новішу свитину. Син пишався собою, тим, що став писарем. Він хотів грошей, але Ганна не мала нічого.

А син наговорився, тільки не з матір'ю, а з Мариною. Прибігла наче ненароком; на голові нова хустка, на шиї добре намисто. Писар не одступав од Марини. Перед нею, неначе з того світу вернувся, сидів її милий Василь, та ще став і кращий, і молодший. Знов заворушилось її любляче серце. Півроку після того снились Марині ті чорні брови, те панське личко, та хистка, як намальована, постать сина Василевого.

А Ганна зосталась сиротою, як і була, з горем та нуждою, з слізьми та працею! Пише, було, син, що йому не дуже добре, домагається за дохід з наслідства... Візьме матір жаль, вона й пошле останні гроші.

Довго не було ніякої звістки од сина. Жде мати не діждеться, журиться та сподівається. Але якось отримала лист. Пішла з ним до батюшки, щоб прочитав. Син писав, що зараз в Тулі познайомився з панночкою, і вона вийде за нього, але йому потрібні гроші на одяг і на подарунки для неї. Тож він просив маму продати хату і вислати йому гроші. Ганна не могла повірити. Батюшка порадив їй не продавати хату. Не знала Ганна, що робити.

Марина радила Ганні не продавати хату. А Ганна навіть думала, чи не піти в старці, а хату продати. Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля! Стара хата некрита; стоїть, похилившись набік, неначе од великого жалю. Двір заріс густою зеленою травою; не топче його хазяйська худоба та птиця. Стає оселя пустою. Тільки садочок розрісся на волі! Ганна любила сидіти на порозі та поглядати на широкий шлях. Їй здавалось, що тим шляхом колись прийде син до неї.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

VII

Не прийшло до Ганни щастя тим битим шляхом. Небагато й років минуло, а Ганна вже й постарілась. Почались холода, а на Ганні кожух – латка на латці. На голові у неї не хустка, а шматок безквітньої ганчірки. Через старі шкарбани лізе грязь. Марина не покидала Ганни, помагала в роботі, годувала часом своїм хлібом, одягала своєю одежею, розважала як могла.

Ще й зима не минула, і сніг не розтав, надворі грязюка та холод. Ганна не мала хліба і солі, тому пішла на ярмарок. Чоботи зовсім розлізлись – мусила йти боса. Ноги розчервонілись, потерпли од холоду, здеревеніли. Сміються люди з Ганни та дорікають: "Навіщо, бабо, так зарані вбралась в червоні чоботи? Ще й до середохрестя далеко, а до великодня й не видно!"

Прийшла Ганна з ярмарку, злягла й не встала. Марина коло неї і день, і ніч. Згадала Марина свою минувшість і ненароком кинула думкою і на своє майбутнє. І стало перед думкою Марининою життя не уквітчаним, втішним боком, як колись воно ставало перед нею; обернулось життя до неї другим, темним, неприбраним, буденним боком. Вона думала про те, хто ж догляне її.

Ганну поховали в домовині з старих дощок, у чужій сорочці, що принесли добрі сусіди, в хустці, що вийняла Марина з своєї скрині. Ховав лиш дяк Ничипір, бо батьощі не було чим заплатити. Поховали Ганну саме коло її свекрухи Хомихи. Швидко заросла могила травою та чебрецем. Забули про їх горе швидко навіть близькі сусіди. На могилках пасуться вівці з ягнятами та часом вибрикують малі пастушки, граючи на сопілках.

З того часу не збирались на вечорниці у Марининій хаті. Марина ткала полотно і часто ходила до церкви. Часом забуде в церкві, де стоїть, і думає про ті ночі ясні, весняні, ті вишні та верби... як її серце цвіло калиною, і як вона побачила вперше Василя, і як говорила з його сином Іваном, молодим, чорнявим.

А тим часом марніє Маринине лице, линяють чорні брови. Перестали молоді хлопці моргати на Марину. Не так часто згадує вона про веселі літа молоді, про очі ясні, брови чорні. Сидить Марина за гребенем, накручує хліб пучками та веретеном, а думки більше й частіше наворачтаються про Ганнине життя нещасливе, про ту її пустку-хатину.

Одного разу зайшла до Марини одна московка, не дуже й далека сусіда, що прийшла з Києва до своїх родичів у гості. Московка розповіла, що в місті набагато краще життя, що можна знайти роботу у панів. Заворушилось серце в Марини, забажала її душа щастя, волі, веселості. Схотілось їй втекти од нудьги, смутку, од голодної та холодної смерті, од Ганниної недолі. Пустила Марина людей в свою хату, що мала, спродала й помандрувала у Київ. Ввійшла вона туди – із того часу як потонула у глибокому дніпровому нутрі.

Минуло скількоś років. Чимало втекло води в Дніпрі. У Києві, на Подолі, опівночі в шинку голосить не своїм голосом катеринка. Москалів повний шинок, а серед їх, як вітер, літає Марина, танцює-витанцює. Одежа на їй драна, коси вилізли з-під хустки і теліпались пасмами, хустка злізла на потилицю. Лице її зчорніло, губи посиніли. Одні чорні великі очі блискотіли якось чудно, неначе вночі у вовчиці. Москалі підхваляють і присвистують та заливають її горілкою.

VIII

Звалилась Марина на лавку, як мертва, і похилила голову на стіл... І сниться Марині сон, неначе вона йде ніби на базар з корзиною на руці, з гори попід Царським садом, на Хрещатик. Пече її сонце вогнем, піт заливає очі, лице, а вітерець з-за Дніпра тихо обвіває її гаряче лице... Вже південь, а на улицах тихо, ніхто не йде й не їде. Коли дивиться Марина вниз, на Хрещатик, аж там не каменем улиці вимощені, а росте по вулицях пшениця висока. Підводить Марині очі на Старий Київ. А всі церкви стоять в озимині, в густих стиглих житах та пшеницях. Йде Марина не тротуаром попід будинками, а борозною; трава зелена, пахуча материнка, білий деревій і всякі зілля

плутаються попід ногами. У вікнах будинків така ж пшениця густа й спіла, той же день, ясний, пекучий літній день. А через вікна манячать поначіплювані всякі квітки й матерії, всякий дорогий убір. А сонце все пече та пече, духота душить, сохне в горлі, в роті, в грудях... Хочеться Марині пити і раптом бачить момотянський ставочок, а коло його левада зелена, таки батьківська. Обертається й озирається Марина, а попід горою скрізь момотянські хатки біленькі, невеличкі, з вишневими та черешневими садочками. І здається їй, що вона стоїть серед левади молодою й гарною дівчиною. Треба їй ніби бігти по воду до ставка... Коли гляне, за зеленими вербами, на траві білиться три шматки полотна. Ганна стереже полотно, убрана так, як вона вінчалася з Василем, сидить під калиною й не ворухнеться, немов дерев'яна. Раптом Марину кличе мати... Обернулась вона, дивиться – її хата. У садочку зелено. Мати вийшла з хати і стала на порозі. Вона молода молодиця, висока й чорнява. Потім з сіней вийшов Василь, гарний, ясний, як сонце, у білій свиті, в зеленому поясі, без шапки... Запекло Марині коло самого серця якимсь і пекучим, і солодким огнем. Насилу стоїть вона, насилу держить відра на плечах. А Василь іде до неї попід зеленим гіллям черешень. З очей його неначе впав огонь на саме серце Маринине, неначе блискавка потрапила їй у серце. Пішов огонь по всьому тілі, розлився по всіх жилах. Пускає вона відра і падає на траву.

"Ой боже мій, рятуйте мене, хто в бога вірує! – закричала Марина, прокинувшись. – Ой, пече мене коло серця! Рятуй мене, Василю! Ой матінко, голубочко, Ганно, Василю! Ой, горю я в огні, гасіть мене!"

Марина покотилась по землі й простяглася. Жартують москалі, що Марина й сонна поминала якогось Василя, а шинкар, щоб збутись клопоту, виволік Марину за ноги та й кинув на улицу.

Під шинком і померла Марина. Скинули Марину на візок, і ніхто не знає, де її могила; ні одна сльоза не покропила її.

Пройшла чутка в Момоти, що Марина вмерла. Перехрестились й прочитали за покій душі "Отченаш" навіть вороги Маринині. "Не втекла, – кажуть, – таки од свого лиха, і не загуляла, й не заспівала, й не затанцювала його навіть в Києві".

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу